

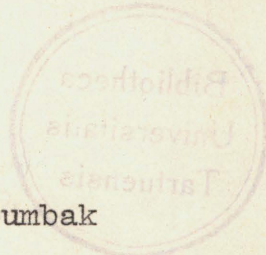
*Prof. K. K. K. K.
rektor
27.4.40*

[Handwritten signature]

Diplomitöö
392133

E. V.
TARTU ÜLIKOLLEGIUMI
DIREKTORAAT
18 apr. 1940
Ni el
TARTU

TSIVILÕIGUSLIKKUDE NORMI-
DE KEHTIVUS RUUMIS.

H. Sumbak
stud. jur.

1A
7804

Tartu, 1940.

*Loetevana õige kehtsuse
10.7.1940.*

S i s u k o r d .

Sisukord	lk. 1
Kasustatud kirjandus	3
Sissejuhatus	4
I Ajalooline ülevaade	12
Vana aeg	12
Varajane keskaeg	16
Hiline keskaeg	19
Statuutide teooria ja selle järglased	21
Inglise ja Põhja-Ameerika jurisprudents .	26
Saksa teooriad	28
Uus Itaalia koolkond	33
II Normide kehtivusest ruumis	36
A. Tsiviilõiguslike normide ruumilise kehtivuse alused	36
Riik normide ruumide kehtivuse tuvastaja- na. Positiivsed ja negatiivsed konfliktid. Viide. Kokkupõrkavate normide jõud.	

B. Tsiviilõiguslike normide ruumilise kehtivuse tähtsamad printsiibid.....	41
Ulatusnormid. Konfliktnormid. Pidemõiste. Natsionaalneprintsiip. Territoriaalne printsiip. Eksterritoriaalsus. Domitsiili printsiip.	
C. Normide ruumiline kehtivus. BES-es.....	52
BES sünnilugu. BES-e alusprintsiip. Kehtivad õigusterritooriumid. BES-e ruumilist kehtivust käsitlevate normide käsitlus.	
D. Normide ruumiline kehtivus. TsS.....	62
Uue tsiviilseaduse tarvilikkus. TsS-e kehtivus maaalaliselt. TsS-e kehtivus isikuliselt.....	
Lõppsõna.....	73

K a s u s t a t u d k i r j a n d u s .

- Juriidiline ajakiri "Õigus". Kitsing, J., Uue Tsi-
villseadustiku ruumiline kehtivus, 1936.a.
nr.5, lk. 219-229.
- P i i p, A., Rahvusvaheline õigus. Tartu, 1936.
- B a r, L., Lehrbuch des internationalen Privat-
und Strafrechts. Stuttgart, 1892.
- B a r, L., Theorie und Praxis des internationalen
Privatrechts. Hannover, 1889.
- D e r n b u r g, H., Pandekten. Bd.I. Berlin, 1902.
- F r a n k e n s t e i n, E., Internationales Pri-
vatrecht. Bd.I. Berlin, 1926.
- L i s z t, F., Das Völkerrecht. Berlin, 1925.
- M e n d e l s s o h n - B a r t h o l d y, A.
Grenzen der Rechtskraft. Leipzig, 1900.
- M e i l i, F., Das internationale Civil- und Han-
delsrecht. Bd. I ja II. Zürich, 1902.
- R e g e l s b e r g e r, F., Pandekten. Bd.I. Leip-
zig, 1893.
- S t r u p p, K., Theorie und Praxis des Völker-
rechts. Berlin, 1925.
- H i b b e r t, W.N., International Private Law. Lon-
don, 1927.
- W h e a t o n ' s Elements of International Law.
London, 1916.

S i s s e j u h a t u s .

Kogu asustatud maakera koosneb suurest arvust mitmesuguse ilmega õiguskindadest. Tuvastatud ja kindlapiirilise õiguskonna moodustab iseseisev, suveräänne riik. Riik jaguneb omakorda sageli aladeks, millistes ajaloolise arengu, kohalike omapärasuste või lahkumineva kultuuritaseme tõttu kehtivad erinevad õigusnormid. Riigis asetsevad omavalitsuslikud üksused, mitmesugused asutised ja korporatsioonid on tihti õigustatud teatud vähemulatuslikus õiguskonnas oma norme rakendama. Kirjalike õigusnormide juures on nende ruumiline kehtivusala normistikus eneses tuvastatud, või kindla kehtkonna tähendamata jätmisel järeldatav seadusandliku organi võimupiirkonnast. Kombeõiguslike normide kehtkond pole nii hästi tuvastatav. Kombeõiguslike normide rakendusala piirid pole geomeetriliselt fikseeritavad,

tihti põimuvad nad teistesse õiguskindadesse.

Ühegi rahva juures, kes pole välisilmast täiesti isoleeritud, ei saa meie eitada kultuuri ülekannet. Kultuuri ülekandele allub ka õigus kui tähtis kultuurtegur. Kultuurriikide vastastikune tunnustus on põhjustanud osaliselt vastastikust õiguse tunnustamist. Meili ütleb, - "moodne õiguslik elu iseloomustub peale muu selles, et ta pole riigi piiride läbi absoluutselt seotud.¹⁾" Võime märgata, et õigusnormid nende rakendamise tõttu teistes õiguskindades teatud määral emantsipeeruvad oma territoriaalseist ruumilisist piirest. Niipea kui mitme riigi või õiguskonna liikmed üksteisega õiguslikku liiklusse astuvad, tekib möödapääsmatu vajadus tutvastada iga normi ruumiline rakendusala, sest igal normil on oma põhimõtteline piir. Nüüdisaja elavnenud läbikäimine, rahvus- ning riikidevaheliste sidemete tihenemine, elavnenud majanduslik käibimine

1). F. M e i l i, Das internationale Civil und Handelsrecht. Bd.I. Zürich, 1902, lk.3.

tekitab hulgaliselt õigussuhteid, millistes õigus-
subjektid või õigussuhete objektid asetsevad eri-
sugustes õiguskondades. Selle juures võib tekkida
õigussüsteemide ja normistikkude vastuolusid, mil-
liste lahendamiseks, teiste sõnadega normide ruu-
milise kehtivuse tuvastamiseks, on välja kujunenud
ajaloolise arengu tagajärjel mitmesugused õigusli-
kud põhimõtted, vastavad sätted seadustikkudes,
rahvusvahelised lepped ja teaduslik doktriin.

Varemail ajal räägiti neil juhtudel õigus-
normide kollisioonist ehk seaduse konfliktist. Sa-
vigny ja peale tema arvurikkad saksa autorid tar-
vitavad nimetust "õigusnormide kehtivuse ruumili-
sed piirid", soovides selle nimetusega rõhutada as-
jaolu, et mitmesuguste õiguskondade normide kokku-
puude pole mingi patoloogiline pörge või konflikt,
vaid õigusnormide kehtkonnad tuvastatakse igal ju-
hul loogiliselt ja loomulikult". Sellega pole
öeldud, et tõelisi konflikte üldse pole, kuid nad
on palju vähem arvurikkad kui usutakse pärast pea-

liskaudset ²⁾ probleemi vaatlemist ".

Tarvitatavaim ja levinenuim väljendus õigus-
teaduse distsipliinile, mille ülesandeks on normi-
de ruumilise kehtivuse tuvastamine, on rahvusvahe-
line eraõigus. Et see nimetus küllaldasel määral
õnnestunud pole, tõendab asjaolu, et peaaegu kõik
rahvusvahelise eraõiguse kursuse autorid analüüsi-
des nimetust "rahvusvaheline eraõigus", tulevad
otsusele, et selline pealkiri võib sõnasõnalisel
ja pealiskaudsel vaatlemisel anda kursuse sisust
väärkujutluse, tekitades arvamise, nagu oleks käes-
olev distsipliin rahvusvahelise õiguse või eraõi-
guse osa. Kuid ometi pole rahvusvaheline eraõigus
rahvusvahelise õiguse osa, ehk teda küll sageli
kokkuvõtlikult rahvusvahelise õiguse kursuses esi-
tatakse ³⁾, vaid neid eraldavad põhimõttelised lah-
kuminekid ⁴⁾. Kui on vaja tõendust rahvusvahelise
eraõiguse normide sõltumatuse kohta rahvusvaheli-

2). L. B a r, Theorie und Praxis des internationa-
len Privatrechts, Hannover 1889, lk.8.

3). Vt. P i i p, Rahvusvaheline õigus. Tartu, 1936, lk 373

4). Vt. M e i l i, op. cit., I lk.10.

sest õigusest, siis on küllaldane vaadelda seda, kuidas ilmasõda, mis vapustas kogu rahvusvahelise õiguse raamistikku, mitte vähemalgi määral ei kõigutanud rahvusvahelise eraõiguse norme, mis on rajatud sisemisele seadusandlusele. Rahvusvaheline eraõigus ei püstita juhendeid mitte ainult eraõiguslike normide ruumilise kehtivuse lahendamiseks, vaid tema mõiste on laiem⁵⁾. Wheaton'i rahvusvahelise õiguse õpperaamatus alustatakse nimetatud distsipliinile ka kriminaalõiguslike normide ruumilise kehtivuse lahendamine⁶⁾, millise ala käsitus viimasel ajal on eraldunud iseseisvaks distsipliiniks-rahvusvaheliseks kriminaalõiguseks.

Normide ruumilise kehtivuse küsimus võimaldab palju tõlgendusi ja rakendusviise, tihti osutuvad normistikud sellel alal puudulikeks ja rohkem kui teistes õigusteaduse osades tuleb siin teooriatega opereerida.

5). Vt. M e i l i, op.cit., I, lk.7 jj.

6). W h e a t o n 's Elements of International Law. London, 1916, lk.131.

"Seni kui seadusandlus ja riikide vahelised lepped kõike vajalikku ei tee, peab kohtunik üksikjuhtudel moodsa preetori talenti arendama ⁷⁾ " - nii iseloomustab Meili kohtuniku kaalukat osa normide ruumilise kehtivuse tuvastamisel.

Räägin kogu aeg normide kehtivusest ruumis, kuid nüüd esitan enesele küsimuse, kas see lause on küllalt täpne? Kas normid kehtivad üldse ruumi suhtes? Analüüsides väljendust "normide kehtivus ruumis" - leiame, et see pole küllalt täpne. Norm ei kehti mitte ruumi, vaid ruumis asetsevate olendite ja esemete suhtes. Õigussuhetel pole kehalist olemasolu ja seetõttu kohta ruumis. Ainult asjaolud, mis õigussuhteid ellu kutsuvad, muudavad või lõpetavad, edasi inimesed, kelledesse õigussuhted puutuvad, asjad, milledele nad toetuvad, on nähtava maailma nähtused ja seisavad teatud maaalaga suhtes ⁸⁾ ". Dernburg kirjutab - "Õigussuhted pole mi-

7). M e i l l i, op. cit., I, lk.49.

8). R e g e l s b e r g e r, Pandekten.Bd.I,Leipzig,1893, lk.164.

dagi ruumilist, nad omavad ainult ruumilisi suhteid ⁹⁾ " .

Väljendus - normide kehtivus õigussuhete ruumiliste elementide suhtes - on edenenud arutuse järele täpsam. Kuid selliste sõnasõnaliste täpsuste tagaajamine keerustab küsimust rohkem, kui sellest on kasu. Normide kehtivus ruumis - selle väljenduse suhteline täpsus ja arusaadavus on küllal-dane, ega nõua asendamist raskepärasemate, ehk küll täpsemate mõistetega.

Nüüd puudutan veel küsimust, miks olen seni kaldunud kõrvale oma teemist, käsitledes teda laiemalt, nimelt mitte "tsiviilõiguslike normide kehtivus ruumis" vaid "normide kehtivus ruumis" - ja teen seda ka veel järgmises osas, nimelt ajaloolises ülevaates. Kui vaatleme ajalugu, siis näeme, et pole eriti eraldatud eelmainitud küsimusi, kuna enamusi küsimusi normide ruumilise kehtivuse

9). D e r n b u r g, Pandekten. Bd.I. Berlin, 1902, lk.99.

juures kerkivad ülesse just tsiviilõiguse vallas, ja ka teooriad käsitlevad neid enamasti koos. Kuid kehtiva tsiviilõiguse ja tsiviilseadustiku eelnõu käsitlemisele lähtun puht tsiviilõiguslikust seisukohast.

I. A j a l o o l i n e ü l e v a a d e .

Vana aeg.

Vana aja rahvad olid iseseisvad, sõltumatud ühikud, isoleeritud kultuuri, kommete ja õigusega üksteisest. Sügavamaid rahvastevahelisi sidemeid ei tunnustatud; igas vööra rahvuse liikmes nähti ennem vaenlast kui sõpra. Sanskritikeelseis Manu^u seadustes (XII,43) võõrmaalane seisis ühiskondlikus astmestikus kõrgemal metsikuist loomadest, kuid allpool koduloomi. Juudid - väljavalitud rahvas - lugesid teiste rahvaste hävitamist jumala meelepäraseks teoks. "Sõda ja võõrmaalaste orjastamine oli vanaaja teokraatilise maailma loosung, ka isegi nn. kaubanduslikud rahvad, fõniiklased ja kartagolased, ei olnud nii palju rahuliku vahetuse

idee kandjad kui piraadid ja orjakauplejad". Kreek-
laste juures valitses mõte, et nad on määratud
loomulikeks ülemvalitsejaks teiste rahvaste üle ¹⁰⁾
Nagu teada kaitses isegi Aristoteles võõrrahva liik-
mete orjastamist, pidades seda vajalikuks ja loo-
mulikuks.

Vanal ajal rakendati õigusnorme ainult nat-
sionaalsuse printsiibi alusel, ja seda vaid oma
rahvuse liikmete suhtes". Ainult riikkondlased
olid õigusvõimelised, võõrad olid põhimõtteliselt
õigusteta, nii pea kui nad astusid teise riigi pin-
nale. ¹¹⁾ " Mitme riigi õigusnormid moodustasid ise-
seisvad, täiesti erinevad sfäärid". Kõrbed ja eri-
lised lepingud välisriikidega, ka erilised privi-
leegid, mida üksikuile võõraile anti, pehmendasid
selle põhimõtte valjust. ¹²⁾ "

Nagu teised vanaaja rahvad, nii pidasid ka

10). M e i l l i, op. cit., I, lk.65.

11). B a r, Lehrbuch des internationalen Privat-
und Strafrechts. Stuttgart, 1892.

12). B a r, op. cit., I, lk.7.

roomlased oma õigust natsionaalseks. Kuid lahku-
minekuna teistest vanaaja rahvaist tunnustasid
roomlased võõrast õiguslikku korda võõra riigi
piires ja võõraste õigusnormide rakendamist võõra
rahvuse liikmete vahel ka oma territooriumil. Roo-
ma ja peregriinide normid olid üheõiguslised, aga
seisid eksklusiivselt teineteise kõrval.¹³⁾ Peeti
loomulikuks, et õigussuhete lahendamisel, mis olid
sõlmitud või tekkinud ainult teatud võõra rahvuse
liikmete osavõtul, rooma kohtunik otsustas võõras-
te normide alusel. Selles põhimõttes avaldub room-
laste arenenud kultuur ja õiguse sügav mõistmine,
mis ei keela võõrale õigusele tunnustust juhtudel,
mis ei riiva rooma kodaniku otseseid huvisid. Roo-
ma kodanike ja võõrrahvuste liikmete vahel üldreeg-
lina ei peetud võimalikuks sõlmida õigussuhteid.
Aastal 584 e.Kr.s. anti Gallia saadikule senati
poolt erakordne õigus - kümme hobust Itaalias os-

13). B a r, Theorie I, lk.18.

ta ja välja viia - "Denorum equorum eis commercium
esset, educendique ex Italia potestas fieret. " ¹⁴⁾

Rahvusvahelise läbikäimise arenguga käsikäes käis vajadus lubada sõlmida võõrrahvuste liikmete ja rooma kodanike vahel majanduslikuks liikluseks hädavajalisemaid õigussuhteid. Eriti osutus see vajalikuks nende rahvaste suhtes, kelledega oli sõlmitud foedus või amicitia. Rooma provintsidest asuvate kodanike vaheliste õigussuhete normeerijaks kujunes välja ajajooksul ius gentium, mis sisaldas teatava määrani rahvusvahelise õiguse algeid ja õiguslikke põhimõtteid, mis leiti ühised olevat mitme rahva juures. Rooma ius civiles sisaldasid norme rakendati aga eranditult natsionaalse printsiibi alusel, ainult rooma kodanike vahelistes õigussuhetes.

Caracalla poolt aastal 212 p.Kr. teostatud rooma kodanikuõiguste andmine kõikidele vabadele

14). B a r, op. cit., I, märkus lk.19/20.

+

riigi elanikkudele muutis õigusliku korra ühtlaseks üle riigi. Selle tõttu kadusid riigis igasugused partikularistlikud õigused ja kogu riigis leidis rakendust ius civile. Rooma õiguse lõplik kodifikatsioon "Corpus iuris civilis'e" näol ei sisalda eeskirju normide kehtivuse kohta ruumis, kuna peeti loomulikuks, et pika arengu teel välja kujunenud, hulga juristide poolt koostatud normid on ühtlase ja üldise kehtivusega kogu Rooma impeeriumis.

Varajane keskaeg.

Varajasel keskajal kehtivate normide ruumilist rakendusviisi nimetatakse personaalsete õiguste süsteemiks, mis oli roomlaste natsionaalse põhimõtte edaspidise arengu kuju. Germaani suguharud, kes asusid elama Rooma riigi maaalale, säilitasid oma suguharu õiguse, seal asuvate rooma

15). Siiski osa juriste arvavad, et mõned kohad Corpus iuris civilises on mõeldud seaduse kollisioonide lahendamiseks. Vt. Bar, Theorie I, lk. 22 j. j.

kodanike suhtes jäi kehtima rooma õigus. V-IX saj. langevad "leges barbarorumid" sisaldasid personaalsuse põhimõtet normide kehtivuse suhtes ruumis. Personaalsuse põhimõtte järgi järgnevad teatava rahva või suguharu normid isikule igale poole, moodustades lahutamatu osa isikust. Igati elas selle rahva õiguse järgi, mille liige ta põlvnemise kaudu oli ja segaabiellude juures loeti otsustavaks mehe isa õigus, kuna rahvaste rändamise tõttu rahvad teineteisega tugevasti segamini paiskusid, kehtisid teatud maaalal sageli väga lahkuminevad õigusnormid. Kiriku suhtes, mitte igal pool vaimulike suhtes, kehtis rooma õigus. Vaimulikud elasid langobardide juures rooma õiguse järgi, mitte aga frankide juures.¹⁶⁾

Personaalsete õiguste süsteemile sarnane õiguslik olukord osutub alati seal otstarbekaks, kus täiesti erinevate kultuuridega rahvaste liik-

16). B a r, Theorie I, lk.28.

med elutsevad tihedalt segatuna teatud territooriumil¹⁷⁾. Personaalsete õiguste süsteemi levimist põhjustas asjaolu, et varasel keskajal puudus tugev ja tsentraliseeriv riigivõim (ainus erand Karl Suure valitsus), mis oleks kehtima pannud ühtlase õiguse oma maaalal elutsevaile isikuile.

Seal, kus rahvastik oli segunenud eriti intensiivselt, tekkis komme, et parteid kohtu ees ja õigussuhetes selle õiguse üles andsid, mille järgi nad elasid¹⁸⁾. Sel juhtumil kõneldakse nn. *professio iuris*¹⁹⁾est. Harilikult mõeldakse selle all õiguse valikut. Põhimõtte, mis võimaldab isikul valida õigust,²⁰⁾ millele alistuda, on võõras nüüdisajale, kuid arusaadav ja õigustatud varasel keskajal, põhjusel, et kohus polnud võime-

17). Nii elavad praegusajal eurooplased Aasia riikides oma personaalse õiguse alusel.

18). M e i l i, op. cit., I, lk. 74.

19). M e i l i, op. cit., I, lk. 74.

20). Õiguse valik toimus harilikult alaealise täisealiseks saamisel.

line alati rakendama õigusnorme personaalsuse põhimõtte alusel, kuna tal polnud võimalust võõra rahva norme teada ja vajaduse korral kontrollida.

Hiline keskaeg.

Feodaalsüsteemi levinemisega Euroopas käisid kaasas sügavale küündivad muutused tolleaegse Euroopa õiguslikus korras. Suguharude ja rahvaste mõju õigusele kaotas oma tähtsuse, territoriaalne ülemvõim feodaalhärri käes liitis teatud maaalal elutsevad rahvad ühise õiguse subjektideks. Isikule ei vaadelda enam kui teatud rahva liikmele, vaid kui maatüki, millisel ta elutseb, esindajale. Maa-
valduse eriline rõhutamine oli veel enam põhjendatud selle tõttu, kuna vallaku väärtus ja osatähtsus õiguslikus käibes oli väga väike võrreldes nüüdisajaga. Bar ütleb - "tavad ja muud õigusnormid paistsid olevad antud mitte niipalju inimese kui maavalduse suhtes. ²¹⁾ " Territoriaalsuse printsiibi 21). Bar, Theorie, I, lk.32.

järgi allusid hilisel keskajal kõik feodaali võimkonnas asuvad isikud ja asjad ühistele, feodaalhärra poolt maksuma pandud normidele. Territoriaalsuse printsiibi rakendus osutus selle tõttu kergesti läbiviidavaks, et/seedusandlus ja nõrgem koh-tuvõim kuulusid ühele isikule, selleks oli feodaalhärra. Tema jurisdiktsioon alistas enesele kõik isikud, kes asetsesid tema valduse piirides, nii et isiku elukoht tuvastas kõik tema õigussuhted. Ter-ritoriaalsuse printsiip normide kehtivuse kohta 22) ruumis pääses maksvusele Saksi ja Švaabi peeglis.

22). M e i l i , op. cit., I, lk. 77.

Statuutide teooria ja selle järglased.

Põhja-Itaalias asetsevad kaubalinnad, mis olid keskaja teisel poolel kaubanduslikul õitsengul, omasid autonoomseid õigusnormide kogusid nn. statuute (statuta). Ius commune'na kehtis seal rooma õigus edasi. Kuna linnaelanike vahelised õigussuhted elava kaubanduse tõttu tublisti elavnesid, tekkis küsimus, kuidas reguleerida rooma õiguse ja statuutide kompetentsi, samuti ka üksikute statuutide vahetõttu juhtumel, kui tekkis konflikt või kahtlus õigusnormide rakendamisel. Territoriaalsete õigusnormide järjekindel rakendamine kohtu poolt oleks osutunud eraõiguslike ja kaubanduslike sidemete purustajaks. Tekkis murrang, mis lubas rakendada teatud õiguse kehtkonnas ka teistes õigusterritooriumides kehtivaid norme. Üldised põhimõtted, mis reguleerivad mitme õigussüs-

teemi kokkupuuteid, moodustavad nn. statuutide teooria, mille isaks ja tähtsamaks esindajaks kesk-aegses Itaalias oli Bartolus ja tema järglaseks Baldus. Bartolus lahendas palju üksikjuhte normide ruumilise kehtivuse suhtes õige instinktiga ja tema teooria moodustas soliidse aluse rahvusvahelise eraõiguse arengule.

Hilisemate autorite poolt anti statuutide teooriale järgmine kokkuvõtlik kuju. - Isikuõigused tuvastatakse alati alalise elukoha seadustest (*lex domicilii*), kus ka isik ajutiselt ei asuks; asjad alluvad alati nende asukoha seaduste mõjule (*lex rei sitae*), milline poleks ka isik, kes teostab õigust nende peale. Erandi moodustavad vallakud, mis alluvad omaniku elukoha seadustele (*mobilia ossibus inhaerent, personam segnuntur*). Tehingu normi peab alati tuvastama seadusega, mis on kehtiv tema sooritamise kohal (*locus regit actum*). Nagu näha, ei lähtunud statuutide teoorias kõikide normide suhtes samadest ruumilise kehtivu-

se printsiipidest, vaid arvestati normi sisuga. Statuute liigitati veel favorabilia ja odiosa'deks, kusjuures viimane liik kehtis ainult territoriaalse printsiibi alusel, kuna statuta favorabilia järgnes isikule või asjale igale poole.

Statuutide teooria leidis heatahtlikku vastuvõttu ja edasiarendamist Prantsusmaal. Dumoulin ja D'Argentre võtsid oma õpetustele aluseks statuutide teooria. Dumoulin propageeris tolleaegse Prantsusmaa tugevamat ühendamist kuningavõimu alla ja ühiseid norme kogu Prantsusmaale. Uus on tema juures poolte tahtmise energiline rõhutamine (õigus-
suhte sõlmimise juures), mille mõju pole piiratud
23)
teatud territooriumiga.

D'Argentre, vastandina Dumoulin'ile, võitles provintside, eriti Bretagne, riikliku ja õigusliku autonoomia eest. D'Argentre oli esime-

23). B a r, Theorie, I, lk.48.

24). Vt. M e i l i, op. cit., I, lk.88.

ne, kes jaotas statuudid kolme liiki: 1) statuta realia - asjade kohta käivad õigusnormid on reaalse ja territoriaalse iseloomuga, nad on siduvad kõikidele teatud õiguskonnas. 2) statuta personalia - on eksterritoriaalse toimega, nad järgnevad isikule igale poole. 3) statuta mixta - õiguslike tehingute puhul rakendatav segastatuut, mis kirjutab ette tehingu sõlmimiskoha normide rakendamise. D'Argentre'i teooria järgi on kõik statuudid üldreeglina statuta realia'd, kuna statuta personalia'd ja statuta mixta'd moodustavad vaid erandi üldreeglist, s.t. üldreeglina alluvad kõik isikud ja asjad territoriaalseile normidele.²⁵⁾ Selline statuta realiate eelistus puudus Bartolusse ja tema Itaalias asuvate järglaste töödes. Järgnevad autorid võtsid aluseks D'Argentre'i poolt esitatud statuutide teooria. Meili ütleb selle kohta - "kahjuks mõjub D'Argentre'i vaim veel täna järele."²⁶⁾

25). Meili, op. cit., I, lk.89.

26). Meili, op.cit., I, lk.90.

Madalmaade õpetlaste tööde lähtepunktiks kujunes D'Argentre'i õpetus. Nende arvates on iga riik õiguslikult täiesti suveräänne ega pruugi arvestada ega rakendada ühegi võõra riigi õigust peale üldtunnustatud rahvusvahelise õiguse põhimõtete. Kui aga võõra riigi õigusnorme rakendatakse, siis sünnib see *comitas gentium*'i, rahvusvahelise viisakuse tõttu. Madalmaade õigusteadlase Huberi töödes väljenduvad need vaated selgel ja silmapaistval kujul. Huber oli see, kes nihutas normide ruumilise kehtivuse küsimused poliitilisele pinnale, sest *comitas gentium* ei moodusta mingit objektiivset õiguslikku alust võõrriigi normide rakendamiseks. Madalmaade kool tõmbas viimsed vägivaldsed järeldused D'Argentre'i õpetusest. Itaalia statuutide teooriat pole Huberi ja tema järglaste töödes äragi tunda. "Sel viisil oli õpetus *collisio statutorum*ist territoriaalteedi valitsuseks alla langenud.²⁷⁾ "

27) M e i l i, op. cit., I, lk.96.

Inglise ja Põhja-Ameerika juristsprudentis.

Inglismaal puudus kaua aega teooria normide kehtivuse kohta ruumis, praktiliselt rakendati õigusnorme territoriaalsuse printsiibi alusel. Veel aastal 1752 paistis rahvusvaheline õigustüli, milles võõra õiguse rakendamine vaidluse all seisis, kui midagi täiesti uut ja üllatavat.²⁸⁾

Inglise ja Ameerika rahvusvahelise eraõiguse arengule oli Huberi ja teiste Madalmaade juristide (P. ja J. Voët) õpetuste mõju silmapaistev. Inglise-Ameerika juristid Story, Phillimore, Wheaton, Burge seisavad tugeva Madalmaade õpetuse mõju all. Inglise-Ameerika juristidele on iseloomustavaks jooneks asjaolu, et nad käsitlevad oma töödes normide ruumilise kehtivuse tuvastamist üksiku-

28). M e i l i, op. cit., I, lk. 96

te konkreetjuhuste puhul. Tihti puuduvad nende töödes teoreetilised põhjendused, miks on teatud küsimus selliselt lahendatud. Territoriaalse printsiibi rõhutamine - *lex non valet extra territorium* - esineb kõigi Inglis-Ameerika juristide juures. Võõraste normide rakendamine sünnib "*ex comitate nationum*" või "*ob reciprocam utilitatem*". Riik pole kohustatud lubama võõraste seaduste rakendamist oma territooriumil, võib aga absoluutselt keelduda neile mingit mõju andmast.²⁹⁾ - niisugune seisukoht avaldub tunnustatud rahvusvahelise õiguse kursuses.³⁰⁾ Huber'i kolm põhilauset tunnustatakse samas teoses võimaliseks lahendada kõiki küsimusi, mis võivad tekkida normide ruumilise ulatuse tuvastamisel.

Hilisema aja õpetlased Westlake ja Wharton nõustuvad, et "*utilitas*" ega "*comitas gentium*" ei või olla otsustavaks juriidiliseks aluseks nor-

29). W h e a t o n, op. cit., lk.132.

30). W h e a t o n, op. cit., lk. 134.

mide ruumilise kehtivuse otsustamisel, kuna neid mõisteid on raske defineerida ja nad võivad nihutada kogu distsipliini poliitika mõju alla.

Saksa teooriad.

Saksa õigusteaduses leidis statuutide teooria uue aja alul vastuvõtliku pinna. Õigusnormide ruumilist kehtivust otsustati selle järgi, kas teatud norm moodustas statuta realia, personalia või mixta. Statuutide teooria mõju avaldub ka keiser Maximiliani poolt koostatud Codex Maximilianus³¹⁾ Bavaricus'es.

Hiljem esinesid mitmesuguste teooriatega saksa õpetlased Eichhorn, Thibaut, Schöffner, Mannenbrecher, Pütter, Pfeiffer j.t. Need tööd ei too-

31). M e i l i, op. cit., I, lk.101.

nud põhjapanevaid muudatusi rahvusvahelise eraõiguse teooriasse. Mainida võib Eichhorn'i põhimõtet, mille järgi soetatud õigust igal pool kaits- ta tulevat. Pfeiffer soovitab alati rakendada ot- sustava kohtu õigust (lex fori).

Põhjapanevad tööd normide ruumilise kehti- vuse alal tulid saksa õigusteadlaste Wächter'i ja eriti Savigny poolt. Statuutide teooria osutus õi- gussuhete keerustamisel ja arenemisel ebamääraseks ja liiga üldjooneliseks". Ta pakkus rahvusvaheli- se eraõiguse küsimuste arukale lahendamisele vähe tuge, aga ka vähe takistust. Wächter paljastab oma töödes statuutide teooria ebakindlaid ja lah- kuminevaid resultaate. Üksikasjaliste uurimiste viljana jõuab Wächter otsusele - kohtunik peab ai- nult kaht põhimõtet silmas pidama. Esmajoones on iga kohtunik õigustüli otsustamisel tingimata seo- tud oma õigusterritooriumi normidega. Teise põhi-

32). R e g e l s b e r g e r, Pandekten, I. Leip- zig 1893, lk.162.

mõttena võib kohtunik rakendada võõra riigi norme, kui territoriaalsed normid mõtte ja vaimu jär-
gi (nach Sinn und Geist) õigustüli lahendamise võõ-
raile normidele alistavad. Kahtluse korral on
Wächter'i arvates kohtunik kohustatud rakendama
territoriaalset õigust."See lause põhjeneb täna-
päeval juba ületatud seisukohal, mille järele iga
riik võimalikult oma õiguse valitsust kaitsma peab.³³⁾"

Erilise tähtsuse ja kaalu omab Savigny õpe-
tus. Savigny vaatepunktilt asuvad kõik kultuur-
riigid tänapäeval tihedates rahvusvahelistes si-
demetes. Ka õiguslikul alal moodustavad riigid
suure õigusühiskonna (Rechtsgemeinschaft). Asja-
olu, millise territooriumi kohtunik teatud õigus-
suhte lahendamisele asub, loeb Savigny põhimõtte-
liselt ebaoluliseks. Kohtunik ei tohi eelistada
territoriaalseid norme. Ta peab rakendama selle
õigusühiskonna norme, millises on õigussuhte ase.

33). R e g e l s b e r g e r, op. cit., I, lk. 163.

(Sitz der Rechtsverhältnisse). Õigussuhte ase asetseb teatud kindlas õiguskonnas. Ta moodustab rahvusvaheliselt objektiivse aluse normide rakendamiseks. "Aseme" võib moodustada domitsiil (õigusvõime määramisel, pärimisõiguse puhul), asja asukoht (asjaõiguse puhul) jne. Erandiks, millal välisriikide õigusnorme rakendada ei või, on Savigny arvates nn. valjult sundivad seadused (zwingende Gesetze). Kui tuleb arvesse niisuguste territoriaalsete seaduste rakendamine, siis esineb riik täiesti suletud üksusena.³⁴⁾ Savigny väljendus - Sitz des Rechtsverhältnisses - on saanud tugevate arvustuste osaliseks. Tähtsamaid nüüdisaja teoreetikuid - Bar leiab selle väljenduse ebasobiva olevat, öeldes - "õigussuhe, mille juures üldse ühe või teise territoriaalse õiguse rakendamise küsimus saab üles kerkida, ei kuulu kuna

34). Näiteks ei saa Euroopa kohtunik kaitsta türk-lase kõigiti seadusepäraselt soetatud haaremit, kuna monogaamia on Euroopa riikides valjult sundiva loomuga instituut.

gi üksnes ühte või teise neist aladest; ta võib omada juuri, kui tahame kasutada piltlikku väljendust, või oma tüve ainult ühes nendest aladest, okstega sirutab ta aga ka teise alasse.³⁵⁾

Savigny õpetuse sisuline külg on leidnud vastuvaidlematut tunnustust. Savigny mõju on märgatav hollandi juristi Asser'i, inglaste Phillimore, Westlake'i ja tuntud vene rahvusvahelise õiguse teoreetiku Martensi juures. Ka seadustikke mõjustas Savigny õpetus. BES-is leidub Savigny poolt tarvitusele võetud mõisteid.³⁶⁾

35). B a r, Theorie, I, lk. 77/78.

36). Sissejuhatuse art. XXXV kõneleb keelavate seaduste mõjust lepingulisel alusel sõlmitud nõudmiste suhtes.

Uus Itaalia koolkond.

Üheksateistkümmendal sajandil andis Itaalia terve rea õpetlasi, kes käsitlesid oma töödes rahvusvahelist eraõigust. Enamus itaalia õpetlasi, eesotsas Mancini'ga rõhutasid natsionaalsuse printsiibi rakendamise vajadust rahvusvahelises õiguslikus liikluses. Natsionaalsuse printsiibi pooldajad loevad õigussuhete keskuseks isiku ja tõendavad, et kõik õigused antud isiku suhtes tuvastatakse selle riigi normidega, mille kodanikkonda isik kuulub. Sellega oleks õigussuhte pidemõisteks 37) suhteosalise *lex patriae* ehk *lex originis*. Itaalia kooli õpetuse järele pole isikute tahe seotud territoriaalse või natsionaalse õigusega. Isikud võivad end ka võõrastes õiguskondades kehtivaile normidele alistuda.

37). Pidemõiste - õigussuhte osa, mille järele määratakse rakendatav õigussüsteem.

Teatud juhtudel peab võõrmaalase natsionaalne õigus siiski siseriiklikkude õigusnormide kasuks taanduma. See sünnib siis, kui isiku natsionaalsed õigusnormid käivad vastu avalikule korrale (ordre' public). Avalikku korda, mis peab võõrmaalaste lex patriae mõju piirama, on aga võimatu täpselt või vähemalt rahuldavalt defineerida. Kõik õigusnormid taotleavad ühiskondlikke huvisid ja on kaudselt seoses avaliku korraga. Bar ütleb - "kuna ei soovi nad (õigusnormid) ainult indiviidide heakäekäiku.³⁸⁾"

Brocher soovitab eristada ordre public interne ja ordre public international. Ordre public interne sisaldab neid avalikku õiguslikku korda puutuvaid norme, mis kehtivad oma riikkondlaste suhtes, kuna nad võõrmaalaste suhtes erinevate normide rakendamist ei keela. Seda liiki normid järgnevad riikkondlastele igale poole. Ordre pub-

38). B a r, Theorie, I, lk. 98.

lic international aga koosneb neist normidest, mis omavad sundusliku kehtivuse kõikide teatud territooriumil asuvate isikute suhtes.

Sellisel avaliku korra jaotamisel puudub aga objektiivne alus eristamiseks.

Itaalia koolkonna poolt avaldatud mõtted leidsid heatahtlikku vastuvõttu prantsuse õigus-teadlaste poolt. Ka belgia õpetlane Laurent, kõige mahukama ja laiaulatuslikuma rahvusvahelise eraõiguse kursuse autor, kuulub itaalia koolkonna pooldajate hulka.

II N o r m i d e k e h t i v u s e s t
=====

r u u m i s .
=====

A. Tsiviilõiguslike normide ruumilise kehtivuse alused.

Tänapäeva seisukohalt on suveräänne riik oma territooriumi piires kõikide õigusnormide kehtkonnana määrajaks. Riik kui kogu õiguskorralduse kandja osutub oma seadusandlusega esmajärguliseks jõuks normide kehtivuse fikseerimisel. Oma territooriumi piires pole riik vormiliselt kohustatud lubama rakendada võõra riigi norme. Tegelikult on aga läbi löönud vaade, mille järgi võimaldatakse teatavale võõraile normidele ruumi oma riigi piiris. Samuti nõuab riik oma kodanikelt teatavatest kodu-

maistest tsiviilõiguslikest normest kinnipidamist välisriiges. Kuna tsiviilõiguslike normide ruumilise kehtivuse probleemid võimaldavad mitmesugust lahendust, siis on aru saadav, et iga riik püüab nende normide kehtivusala objektiivseil, seaduses äratähendatud alustel kindlaks määrata. Kaua lahendati neid probleeme tavaõiguse ja kohtuniku suva alusel. "Positiivsete normidena on rahvusvaheline eraõigus leidnud väljendust alles viimastel sajanditel". Vastavates normistikkudes asetsevad ulatusnormid määravad kindlaks alused, milliste põhjal tuleb rakendada norme ruumis ja konflikt- ehk kollisioonnormid fikseerivad põhimõtted, kuidas lahendada vastolusid, mis tekivad õigussuhtes, kui ka teised õigussüsteemid nõuavad suhte allumist oma normidele.

Tsiviilõiguslike normide ruumilise kehtivuse alal võivad tekkida nn. positiivsed ja negatiivsed konfliktid. Positiivsete konfliktide puhul esineb teatava õigussuhte lahendamisel normide kuhju-

mine. Mitme riigi või mitme õiguskonna normid nõuavad rakendamist ühe ja sama õigussuhte puhul. Esineb normide kumulatsioon, mille juures õige lahenduse leidmine sageli raskeks osutub. Negatiivsed konfliktid on üldiselt märgatavalt harvemini esinevad. Negatiivse konflikti moodustab juht, kui ükski normistik ei haara teatud õigussuhet, õigussubjekti või õigusobjekti oma reguleeriva võimu alla.

Negatiivsete konfliktide erijuhu moodustab nn. tagasiviide (Rückverweisung). Viide (Verweisung, Renvoi) leiab aset, kui teatava õiguskonna normid ei sisalda otseselt kehtivat normi teatud küsimuse lahendamiseks, vaid käsevad otsustada küsimust teatava teise õiguskonna normide alusel. Edasiviide (Weiterverweisung) esineb siis, kui teise õiguskonna normid samuti küsimust otseselt ei otsusta, vaid kolmanda õiguskonna normidele viitavad. Tagasiviite (Rückverweisung) puhul jätab teatud õiguskonna normistik küsimuse lahenda-

mise selle maaala normide hooleks, kust viide sai alguse. Hibberti arvates tekitab viite õpetus teatud ebamugavusi, milliseid tuleb ületada analoogilisel teel.³⁹⁾ Tegelikus kohtupraktikas lõpetab kohtunik sarnase olukorra omal suval: tagasiviidet mitte lubades rakendab ta näit.: materjaalset territoriaalset õigust. Nii tuleb tegeliku elu sunnil loobuda absoluutsest kollisioonnormidest kinnipidamisest.

Positiivsete konfliktide puhul tuvastab normide ruumilise kehtivuse nende jõuline vahetkord. Arvestades normide loomuga, lahenduvad positiivsed konfliktid järgmiselt:

1. Üks norm on kehtejõult teisest kõvem ja tõrjub nõrgema rakendamisest kõrvale. See leiab aset, kui ühe normistiku ülesandeks on teist normistikku teatud suhetes piirata. Samuti taganeb teatud norm teise damas ruumis kehtiva normi ka-

39). Hibbert, International Private Law., London 1927. Sissejuhatus lk. XXXVIII.

suks, kui õiguseeskirjades on seatud üles kindel järjestus normide kehtivuse suhtes.

2. Võistlevad normid on kehtivusjõult võrdsed. "Siis tuleb iga õiguse teostamist nii palju piirata, et iga teine (õigus) suhteliselt samal määral saab teostuda.⁴⁰⁾ " Esineb juhtumeid, kus kahe kehtivusjõult võrdse normi osalist rakendamist pole võimalik teostada. Vahel kirjutab neil juhtumel positiivne õigus ette liisu heitmise rakendamisele tuleva normi leidmiseks. Tegelikus elus leiab kasutamist moodus, millega varemalt rakendamisele tulnud norm lahendab õigustüli või õigussuhte. Kehtivusjõult võrdne norm ei leia enam rakendamist, kui küsimus on otsustatud varemalt teise samajõulise normi alusel.

"Ettejõudmise printsiip on nii õelda kohmakam kollisiooni lahendus.⁴¹⁾ "

40). R e g e l s b e r g e r, op. cit., I, lk.232.

41). R e g e l s b e r g e r, op. cit., I, lk.233.

tes (s.t. arvestamata isiku asupaika). Normide maksimaalsele kehtivusele ruumis alluvad: kõik isikud, kes asetsevad riigi territooriumil, arvestamata nende riikkondsust või elukohta + võõrastes õiguskondades asuvad riikkondlased. Sellist maksimaalset normide ruumilist kehtivust ei või ükski riik nõuda, kuna see ei võimaldaks üldse probleemi rahuldavat lahendust.

Konflikt- ehk kollisioonnormide kaudu lahendub riik kokkupõrkeid teiste õiguskondade normidega. Konfliktnormid tuvastatakse väga mitmesuguste õiguslikkude kokkupõrgete vältimiseks; eriti vajalikuks osutuvad nad eraõiguslike suhete lahendamisel. Konfliktnormide alal esineb mitmesuguseid rahvusvahelisi kokkuleppeid, mis ühtlustavad normide ruumiliste kokkupõrgete lahendamist.

Konfliktnormides esineb ruumilise õigussüsteemi määrajana mõni olulisem õigussuhte element - nn. pidemõiste (Anknüpfungsbegriff). Praegu tun-
44)
nustatumaid pidemõisteid on:

44). P i i p, op. cit., lk. 375.

1. Isiklik õigus, *lex personalis*, see on isiku õigus, kes õigussuhtest osa võtab. Isiklik õigus on kahesugune, kas elukoha õigus, *lex domicilii*, või isiku kodumaa õigus, *lex patriae*, *lex originæ*is ehk *lex alligeantiae*.

2. Toimingu koha õigus, *lex loci actus* ehk *lex loci contractus*.

3. Toimingu täitmise koha õigus, *lex loci solutionis*.

4. Asja asukoha õigus, *lex rei sitae*.

5. Kohtu õigus, kus asi on arutusel, *lex fori*.

6. Toimimisõigus (*Wirkungsstatut*), kus konfliktnorm saadab materjaalse seaduse suhtes selle õigussüsteemi juurde, mille mõju all sünnib teatava õigussuhte mõjuavaldus. Ulatus-, kollisioonnormides ja kohtupraksises võib ilmmeda teatud põhiprintsip, mida püütakse üldreeglina teostada. Tähtsamaiks tsiviilõiguslike normide ruumilise keh-
tivuse üldreegleiks on natsionaalsete, territori-
aalsete ja domitsiili normide rakendamise põhimõt-
ted.

Nagu varemalt tähendatud, avaldab riigivõim mõju kahes suunas: ta esineb isikulise härranduse-na riikkondlaste suhtes, millisel territooriumil riikkondlane ka ei asuks ja maaalalise härranduse-na kõigi isikute ja asjade suhtes, mis asetsevad riigi territooriumil.

Riigivõimu esimese funktsiooni järjekindel rõhutamine ja normide kehtivuse tihedam sidumine isiku kui territooriumiga moodustab üldiselt natsionaalse printsiibi sisu. Natsionaalse printsiibi läbiviimine osutub tihti raskeks, sest riik suudab seda põhimõtet karmilt teostada ainult oma maaalal. Võõrais õiguskondades on riigil raske oma riikkondlastele survet avaldada kodumaistest normidest kinnipidamiseks, kui võõra õiguskonna normid selleks ruumi ei jäta." Riikkondsuse side lõdvustub, aga ei lahustu riigi piiridest ülemineku-⁴⁵⁾ga. " Kodumaale tagasi tulnud riikkondlasi, kes

45). L i s t - Das Völkerrecht. Berlin 1925.lk.127.

välisriigis ei arvestanud kodumaiste normidega, milledele oli tuvastatud universaalne isikuline kehtivus, võib riik vastutusele võtta.

46)

Frankenstein põhjendab riikkondsuse sideme tugevust psühholoogiliste ja ajalooliste motiividega. Normide rakendamine natsionaalsuse põhimõtte alusel isikuile ja territoriaalsuse põhimõtte alusel asjadele pole tema arvates mitte ainult otstarbekas, vaid ainsaks loomulikeks viisideks, ainsaks primaatseiks pidemõisteteks tsiviilõiguslike normide ruumilise kehtivuse fikseerimisel. Inimene on tihedas seoses ajaloolise arengu tõttu oma kodumaa ja rahvaga. Ameerikasse, Austraaliasse ja teistesse uutesse ilmajagudesse rändavil inimesil puudus side elukohaga, kuid jäi püsima tugev side isamaaga. Ilmasõja ajal kogunesid isikud enamuses isamaa, mitte elukoha sõjaväe lip-pude alla," Riikkondsus, mitte elukoht, määrab

46). F r a n k e n s t e i n, Internationales Privatrecht, Bd. I. Berlin, 1926, lk. 38 jj.

õiguskorra, millisesse igauks kuulub ⁴⁷⁾ " - see on Frankensteinini deviis.

Natsionaalsuse printsiibi läbiviimine osutub raskeks õiguskonnas, millises elutsevate isikute riikkondsus on erinev ja mitmesugune. Kohtutel tekiks raskusi kehtivate normide leidmisega - normide vahel puuduks igasugune ühtlus. Nagu märgib ⁴⁸⁾ Meili, "omab natsionaalse õiguse ühekülgne toonitamine käibele midagi õudset, kui samm-sammult siseriigis leidub indiviide, kes pole allutatud siseõigusele".

Riigivõimu teise avaldusviisiga on seotud territoriaalsuse printsiip. Territoriaalsete normide kehtivus põhjeneb riigi ülivõimul ja härrandusel oma territooriumi ja selle kaudu kõikide isikute ja esemete üle, mis sellele asetsevad. Territoriaalsete normide rakendamisel moodustab riik õigusliku terviku. Territoriaalsete normide järje-

47). F r a n k e n s t e i n, op. cit., I, lk. 39.

48). M e i l i, op. cit., I, lk. 165.

kindel rakendamine on lihtne. Kohtunikul tuleb kasustada neid norme, mis on talle kodused ja tuttavad, ning karistada ainult neid kuritegusid ja lahendada neid õigussuhteid, mis on tekkinud antud riigi territooriumil. Territoriaalsuse põhimõte näib lihtsa ja selge lahendusena tsiviilõiguslike normide ruumilise kehtivuse alal.

Kuid selles lihtsuses peituvad kurjakuulutavad tunnusmärgid, mis tekitavad kahtlusi selle printsiibi kohasuses. Liiga lihtsad, selged ja ühekülgsed lahendused küsimuste puhul, mis omavad peidetud raskusi, põhjustavad arvamuse, nagu oleks sarnase lihtsa printsiibi püstitamise möödahiilimine olemasolevast, ent mitte leitavast lahendusest.

Tõesti - territoriaalsete kaalutlustega arvestamine rahvusvaheliste õigussuhete puhul selgitaks varsti - *lex non valet extra territorium* - puudusi. Ka tsiviilõiguses on territoriaalse printsiibi pooldamine suureks takistuseks rahvusvahe-

lisele käibele ja õiguslikule suhtlemisele. Meili, kirjutades ühe 1894. a. ilmunud saksa eraõiguse õp-
peraamatu kohta, mis väljus arvamisest, et praegu
valitseb üldiselt territoriaalse printsiip, li-
sab omalt poolt juurde: "Selline käsitus on sa-
49)
tütüriks meie doktriinile. "

Eksklusiiivne territoriaalprintsiip normide
ruumilise kehtivuse alal on puudulik, või rohkes-
ti erandite läbi nõrgestatud.

Olulised tarvidused riikide vahelises suht-
lemises on tekitanud varajaselt seisukorra, et tea-
tud isikud ja asjad ei allu võõra riigi territo-
riaalseile normidele, vaid nende kui eksterriori-
aalsete isikute ja asjade suhtes kehtivad erili-
sed (harilikult kodumaised) normid. Teiste sõna-
dega riigi ülivõim oma maaala ja sellel asetseva-
te isikute ja asjade suhtes ei haara nn. ekster-
ritoriaalseid isikuid ja asju. Eksterrioriaalsus

49). M e i l i, op. cit., I, lk. 120.

ei seisa mitte igakülgses vabanemises võõra riigi normide alt, vaid eksterritoriaalne isik al-
lub mõnes suhtes siiski territoriaalseile normi-
50)
dele.

Eksterritoriaalsuse soodustusi kasutavad
võõra riigi pea, võõra riigi diplomaatilised ja
teatud määral konsulaarsed esindajad, võõrad sõja-
väeosad, sõja- ja õhulaevad, teatud rahvusvaheli-
sed komisjonid, Haagi rahvusvahelise kohtuliik-
med ametis oleku ajal j.t. Liszt räägib isegi nn.
riikide eksterritoriaalsusest (Exterritorialität
51)
der Staaten). Riikide eksterritoriaalsus seisab
selles, et ühegi suveräänse riigi suhtes ei saa
olla kehtivad teise riigi normid ja ühtki riiki
ei saa seada teise riigi kohtu ette ("Par in pa-
rem non habet iudicium".).

Kolmanda tähtsama tsiviilõiguslike normide

50). Vt. P i i p, op. cit., lk. 228-229.

51). Vt. L i szz, op. cit., lk. 124.

ruumilise kehtivuse printsiibina esineb domitsiili printsiip. Domitsiili printsiibi järgi lahendatakse teatud õiguslikud küsimused selle riigi või õiguskonna normide alusel, milles elab suhtesosaline. Domitsiili ehk elukoha mõistet on rohkemti defineeritud. Domitsiili mõistele on oluline õiguslik tahe teatud kohas kestvalt elutseda, seotud selle tahte tegeliku teostamisega.

Domitsiili printsiip omab teatud määral universaalset iseloomu, kuna ta ei eelista ei siseega välisriigi norme, vaid arvestab ainult isiku elukoha normidega. Domitsiili printsiibiga on asetatud riikkondlased ja võõra rahvuse liikmed õiguslikult samasse seisundisse.⁵²⁾ Domitsiili normide rakendamisel võib tekkida raskusi, kui isikul on mitu domitsiili. Teatud isikute suhtes eeldavad normid vahel normid kindla domitsiili olemasolu.⁵³⁾ Inglismaal kehtib domitsiili print-

52). Vt. M e i l i, op. cit., I, lk.151.

53). Mõne riigi seadustes loetakse mehe elukoht ipso iure ka naise omaks.

siip paljude normide ruumilise rakendamise alal. Inglismaa, kui suur koloniaalriik, on olnud sunnitud looma teatavaid anomaalseid domitsiili juhte oma kodanike kasuks. "Isikud, kes alaliselt asetsevad Indias, ja pole ühegi erilise India suguharu, kasti või usundi liikmed, on, olgugi et elutsevad Indias, inglise õiguse subjektid ja omavad Anglo-Inglise domitsiili.⁵⁴⁾"

Domitsiili printsiip väljendub ka BES-i⁵⁵⁾ normides mitmes kohas, kuid selle juures peatun järgnevalt.

Ex bibl. univ. Tart.

54). H i b b e r t, op. cit., lk.18.

55). BES-i sissejuhatus art. XXVIII.

C. Normide ruumiline kehtivus. BES-es.

Praegu Eestis kehtiv tsiviilõiguslik seaduste kogu kannab nime Balti Eraseadus (BES), mis moodustab Läänemeremaade seadustekogu III köite. Eelmainitud seadustekogu kodifitseeris Fr.G.v. Bunge, kellele oli ülesandeks tehtud Eesti-, Liivi- ja Kuuramaal kehtivad seadused koguda võimalikult täielikult ja muutmata. Tema töö kestis 8 aastat ja aastal 1864 oli see valmis ning kehtestus järgmisel aastal. BES-es olevad seadused on ajalooliselt läbi teinud kolm arenemise- ja mõjujärku. Esimene oli nn. piiskopi ja ordu aeg, mis kestis 12.sajandist kuni aastani 1561. Sellel ajajärgul Tallinn retsipeeris Lüübeki õiguse, millest arenes Eestimaa linnaõigus, ja Riia Hamburgi õiguse, millest arenes omakorda Liivimaa linnaõigus. Liivi- ja Eestimaa seadustele avaldasid

tugevat mõju Põhja-Saksamaa õigussüsteemid (Sachspiegel). Teine mõju-ajajärk oli 1561-1721, nn. Poola ja Rootsi ajajärk, kus Rootsi seaduste mõju oli tugevam kui Poola oma. Viimane aeg kestis a. 1721-1918 ja oli Vene, võrdlemisi väikese mõjuga, aeg.

Kui nüüd vaatleme, milline normide ruumilise kehtivuse printsiip domineerib BES-is, siis näeme, et siin selgesti esineb domitsiili printsiip.⁵⁶⁾ See põhimõte on Eestis sajandite jooksul kehtinud ja on seletatav sellega, et Eesti on immigratsioonimaa. Eesti oli Vene ajal autonoomne provints ja selle säilitamiseks alistas mujalt sisserändajad oma seadustele. Peamised põhjused domitsiili printsiibi õigustamiseks on: 1. ajalooliselt on Eestis domitsiiliprintsiip alati kehtinud ja pole põhjust sellest lahkumiseks; 2. Eesti on väike maa ja kaubavahetuses pole kasulik, kui

56). Vt. BES-i sissejuhatus, art. XXVIII.

välismaalased sõlmiksid siin lepinguid oma õiguse järgi; 3. Eesti on hõredasti asustatud ja pole mõtet personaalsuse põhimõttega immigratsiooni suurendada.

Eesti praegune territoorium on oma ajaloolises arenemises jagunenud terveks reaks erinevateks õigusterritooriumiteks, kus tulevad rakendamisele erinevad erinormid.

Praegu on Eestis 5 iseseisvat õigus territooriumi, kus on kehtivad erinormid.

Eestimaa maaõiguse kehtepiirkonna moodustab endine veneaegne Eestimaa kubermang. Siia kuuluvad Harju, Viru, Lääne ja Järvamaa. Kuid siin võib ülesse kerkida raskusi, nimelt kui näiteks osa Pärnumaast on hiljem läinud Järvamaa külge. Milline õigus kehtib siis selles osas, kas Eestimaa või Liivimaa maaõigus. Seletus siin peaks olema selline, et Eestimaa maaõigus kehtib selles ulatuses nagu seaduse (BES) tekkimise ajal.

Liivimaa maaõiguse territoorium koostub Saare-, Pärnu-, Viljandi-, Tartu-, Valga- ja Võrumaast. Ehkki siingi on toimunud muudatusi maakonna piirides, kehtib siiski endine õigus.

Eestimaa linnaõigus, mis nagu eelpool mainitud, on väljaarenenud Lüübeki õigusest ja kehtib Tallinnas, Rakveres ja Haapsalus, kuna Tallinna Toompeal, Paides ja Paltiskis kehtib Eestimaa maaõigus. Eesti Vabariigi ajal linnaõigused saanud linnades maksab samuti maaõigus. Miks Toompeal ja muudes Tallinna osades erinev õigus kehtib, on seletatav ajalooliselt. Tallinn sai oma le Lüübeki õiguse aastal 1257, see kestis kuni Jüriöö mässuni, mille tagajärjel Põhja-Eesti läks ordu alla. Tallinna linna ja ordu vahelises lepingus anti Toompea, Tõnismägi ja selle ümbruse maad ordule, kus ordu pani maksma oma õiguse. See

57). BES-i sissejuhatus, art. IX.

58). BES-i sissejuhatus, art. IX.

leping jäi ka Vene ajal püsima. Aastal 1889 ühendati Toompea administratiivselt muu Tallinnaga, kuid õiguslik erinevus jäi seal püsima. Kinnisvarade kuuluvust maa- või linnaõiguse alla on võimalik kindlaks teha Tallinna Ringkonnakohtu juures asuva kinnistusjaoskonna kinnistusraamatust, mis peetakse Toomi jaoks eraldi.

Liivimaa linnaõigus on kehtiv linnades, mis kuulusid Liivimaa alla. Uutes linnades, samuti nagu Eestimaa alal, on maksev Liivimaa maaõigus. Ka ei maksa Liivimaa linnaõigus linnade praegustes administratiivpiirides, vaid arvesse tulevad 1864.a. linnade administratiivpiirid. Näiteks ei kuulu Tartus linnaõiguse alla Tähtvere linnaosa, osa Veski tänavast ja Tähe ning Kalevi tänavate rajoon.

Narva linn sai oma õiguse keskajal Tallinnalt, kui Rootsi kuningas tahtis Narvat sõltumatuks teha ja andis talle eriõiguse.⁵⁹⁾ Narva linnaõiguse seaduse art. XI.

naõigus ei ole aga maksev Jaanilinnas ega Joalin-
nas.

Veel leidub BES-es erinorme vaimulike ja ta-
lupoegade suhtes. Endises Liivimaa osas on prae-
gugi vaimulikke ja seetõttu peaks need normid keh-
tima. Kuid kuna BES vaatab vaimulikele kui erili-
sele seisusele ja seisused on Eestis 1920.aasta
seadusega kaotatud, ei peaks need normid kehtima.

Eesti-Vene rahulepinguga sai Eesti omale
maid juurde Peterburi ja Pihkva kubermangudest.
Nendes kubermangudes kehtis tsiviilseadustikuna
Svod Zakonov X köide. Eesti ajal pandi siin maks-
ma BES asi- ja võlaõiguse osas. Pärandus ja pere-
konna õigus jäid sellest muudatusest kõrvale, kuid
BES tuli tühikute puhul siiski kasutusele.

Ruumilise kehtivuse kohta olevad normid asu-
vad BES sissejuhatuses. Art I. jagab kõik BES-
normid kahte liiki: 1) üldised, mis kehtivad kogu
Läänemereprovintside ja nende elanike kohta ja
2) erinormid, millised ainult üksikute õiguster-

ritooriumite kohta siduvad jõudu omavad.

Art XIII määrab normide rakendamise järjekorra. Nimelt tulevad kohaldamisele kõige pealt normid, mis on teatud õigusterritooriumil kehtivad erinormidena, siis kui on eriliselt määratud, tuleb appi võtta maaõigus. Alles siis, kui erinormid ja määratud asenormid puuduvad, tuleb rakendamisele üldine õigus. Kõik normid, mis pole selge sõnaliselt teatud üksiku õigusterritooriumi kohta kehtestatud, omavad üldist maksvast kogu Läänemeremaadele ja tema elanikele. Teatud õigusterritooriumile määratud norme ei tohi teises õiguskonnas rakendada, välja arvatud art.V, VII, X ja XII toodud juhud.

Art. IV määratakse ära Liivi- ja Eesti maaõiguse kehtepiirkonnad. Eelmainitud maaõigused kehtivad kumbki oma kubermangu piirides elavate inimeste kohta, olgu nad Vene kodanikud või välismaalased. Erandiks on siin need, kes alluvad kas linnaõigusele või talurahva õigusele. Samuti al-

luvad maaõigusele kinnikud, mis nimetatud kubermangudes asuvad, vaatamata sellele, millisesse õiguskonda nende omanikud, pandiõiguse omajad või muidu kasutajad kuuluvad, väljaarvatud maa- kohad, mis käivad talurahva kohtute alla. Liivi- maal käib see kinnikute kohta öeldu iga juhu koh- ta, vaatamata sellele, kas kinnikud üksikute as- jadena või teatud varanduste koostiste osadena, näit. päranduse osana, esinevad; Eestimaal ainult esimesel juhul. Eelmainitud paragrahvis on sel- gesti väljendatud domitsiili printsiip inimeste kohta ja asukoha printsiip (lex rei sitae) asja- de kohta. Art.V-XII määratakse üksikute õiguster- ritooriumite piirkond ja alluvus, mida olen juba eelpool käsitleanud, ka siin on mõõduandvad eel- mainitud põhimõtted.

BES-e sissejuhatuse kolmas osa käsitab vöö- raste seaduste tarvitamist kohtutes. Kohtud pea- vad käima määratud õigusterritooriumi normide järele ka siis, kui välismaalased asjaosalised

on. Tähtis on ainult, et kõneall olevad isikud oma elukoha ja seisuse järgi vastava kohtu kohtumõistmise alla käivad. Kuid kui isik on väljaspoolt mõnest teisest õigusterritooriumist või teisest riigist ehk asutusele kuuluv kinnisvara ei asu kohtu õigusterritooriumil, tuleb kohtul nende suhtes rakendada võõraid seadusi.

Järgmised punktid määravad, millist seadust tuleb rakendada mitmesuguste suhete puhul. Õigus- ja teovõime määramise puhul tuleb rakendamisele seadus, mis kehtiv vastava isiku elukohas. Vanemlik võim määratakse seaduste järgi, millele on isa oma elukoha järgi allutatud. Art. XXXVIII määrab seadused, millele alluvad kinnikud ja vallakud. Esimeste kohta on maksev asukoha seadus (lex rei sitae), kuna teised alluvad omaniku või valdaja isiklikele seadustele. Pärendamise ja selle avanemise kohta on maksivad pärandaja elukoha seadused, kui temal elukohti mitu oli, siis tuleb arvesse viimane. Liivimaa kohta on erand,

nimelt kinnisvarad, kuigi nad kuuluvad pärandus-
tompu, alluvad oma asukoha seadustele.

Lepingute juures võivad pooled kokkuleppi-
da rakendatavas õiguses ja see kokkulepe on õi-
gusjõune, kui ta pole lausa seaduste vastane. Kui
kokkulepe puudub, tuleb eeldada, et pooled arves-
tasid lepingu täitmise koha õigust (lex loci so-
lutionis).

Lepingute normi suhtes võib arvestada sea-
dusi, mis kehtivad sõlmimise kohal või ka kohal,
kus leping täidetakse ja tema mõju avaldub.

Need eespool käsitletud normid on kehtivad
kõigi praeguste õigusterritooriumite kohta, BES-e
partikularism avaldub tema eriosa normides, s.t.
materiaalse sisuga normide suhtes. Kuid siiski
normide rakendamise ja ruumilise kehtivuse kohta
on mõned erandid, nagu art. XXXIV b.

Lõpuks võib veel öelda, nagu eespool nägi-
me, et BES rajaneb tugevalt ja kindlalt domitsiil-
printsibiil.

D. Normide ruumiline kehtivus TsS.

Kuna meil praegukehtivad tsiviilseadused on võõrkeeles ja nendes valitseb äärmine partikularism ja lünklikkus, tingib see uue tsiviilseaduse kiiret rakendamist. Meie uus, 1939.a. tsiviilseadustiku eelnõu, nimetusega "Tsiviilseadustik"(TsS), on vastuvõtmisel rahvaesinduse käes ja tema väljakuulutamist Vabariigi Presidendi poolt "Riigi Teatajas" on oodata juba eeloleval sügisel. Neil kaalutlusil leian olevat kohase käsitleda tema ruumilist kehtivust käesolevas töös.

Eesti Vabariigi algul kehtisid ta maaalal tsiviilõiguslikud normid, mis olid pärit mitmesugustest aegadest ja kodifitseeritud mitmesugustesse koodeksitesse või antud novellidena Eesti Vabariigi seadusandlusega. See mitmekesisus vaid kasvas. Ühtlasi olid need seadused mitmes keeles.

Normide väline laialipaisatus, äärmine partikularism, kasuistlikus^k ja kõigest sellest järel-
datav tühiklikkus tegid tarvilikuks tsiviilõigus-
like normide ühtlustamise ja täiendamise, mis Va-
bariigi Valitsuse sellekohase otsusega tehti üles-
andeks selleks kujundatud komisjonile. Aluseks pi-
di komisjon võtma BES ja selles tegema vajalikke
parandusi ja täiendusi. Komisjoni töö kestel ker-
kis üles ka küsimus, kas mitte loobuda BES-st kui
aluseks võetavast seadustikust ja selle asemele
võtta teine, nimelt mingisugune moodne välismaine
tsiviilseadustik, Kuid pikemal kaalumisel jäädi
siiski BES juurde.

Praegu kehtiv seadus seob normide kehtivu-
se ruumis kas kogu maaalaga või viimase osadega,
seejuures veel vastavate isikute seisusliku eri-
kuuluvuse ning vastava eriõigusega.⁶⁰⁾ Kuna Eesti

60). Vta TsS eelnõu Seletuskiri lk. 264

Vabariik ei tunne seisusi, ka ajaloolised eriõigused on tekkinud tingimustel, mis praegusel ajal seesugusel määral puuduvad, peab TsS sisaldama üldnorme, tegelikke erivajadusi ning nõudeid on otstarbekam rahuldada eriseaduste kaudu.

Raskusi tekitas küsimus, kas siduda TsS normide ruumilist kehtivust kas territoriaalsuse ja sellest järelduva elukoha- või domitsiilprintsiibiga või natsionaliteedi printsiibiga. Mõlema printsiiibi poolt ja vastu on võimalik tuua väga palju põhjendatud väiteid ja seisukohti. Nagu eelpool BES-e ruumilise kehtivuse käsitlemisel nägime, on seal kasutusel domitsiilprintsiiip. Siiski on Vabariigi kestel mõningate rahvusvaheliste lepingute sõlmimisel domitsiilprintsiibibist ka kõrvale kaldunud. Üldiselt on selgunud, et domitsiilprintsiiip on eluline riikides, kus tegemist rohkem sisserändamisega ning vastavate ohtudega. Neil kaalutlustel on jäänud Eestis ajalooliselt kujunenud ja praktiliselt otstarbeka ja tuntud domitsiili-

printsibi juurde.

Selgesõnaliselt ütleb seda TsS § 1. "Käesoleva seadustiku eeskirjad kehtivad Eesti Vabariigi kogu maaalal ja kõigi seal elukohta omavate isikute kohta, kuivõrd seaduses pole tehtud erandeid.

Kui isikul on mitu elukohta, siis arvestatakse neist see, kus ta asub või viimati asus."

Rakendades TsS art. 1 näeme, et ta kehtib 1) Eesti Vabariigi maaalal ja 2) kõigi elanikkude kohta.

Eesti Vabariigi territooriumiks loetakse kogu maaala mille üle ulatub Eesti Vabariigi härrandus ja mille piirid on kindlaks määratud eriseadustes ja rahvusvahelise õiguse reeglitega.

Rahvusvahelise õiguse reeglite põhjal kuulub Eesti Vabariigi territooriumi hulka:⁶¹⁾

61). J. K i t s i n g, "Uue TsS ruumiline kehtivus". Õigus, 1936-5, lk.228 jj.

1. a) õhuruum riigi territooriumi kohal, b) maastügavus, c) veealused kaablid, d) siseveed, e) kaldaveed 3 meremiili (5556 m) ulatuses, loetud kõige madalamast veeseisust mõõna ajal.

2. a) Eesti sõjalaevad ja laevad, mis otseselt riigi teenistuses (tolliaurikud, sanitaarlaevad), mis ka välisvetes ei allu sealsetele seadustele, b) laevad millel viibivad President, Eesti saadikud välisriikides, kuivõrra see laev on nende otseses käsutuses, c) Eesti lipu all sõitvad kaubalaevad lahtisel merel, d) Eesti lipu all sõitvad riigi lennukid ja muud õhulaevad, e) Eesti lipu all sõitvad eralennukid ja muud õhulaevad õhus viibides.

Eesti Vabariigi elanikkude all tuleb mõista kõiki E.V. territooriumil asuvaid isikuid, nii füüsilisi kui ka juriidilisi, kelledel on siin oma elukoht Tsiviilseadustiku art. 41-45 mõttes.

Siit näeme, et art. 1 ei hõlma mitte ai-

nult E.V. kodanikke, kes alaliselt Eestis elavad, nende perekondi, vaid ka alaliselt siin elavaid välismaalasi.

Kuid on rida kategooriaid välismaalasi, kes ei allu käesolevale seadustikule rahvusvahelise õiguse fiktsioonide põhjal. Need on: 1) välisriigi riigipea, kuid ainult siis, kui ta astub riigipeana E.V. territooriumile. 2) Välisriigi riigipea perekonnaliikmed ja saatjaskond. 62) 63) 3) Regent, esindades oma riiki. 4) Saadikud ja nende perekond. 5) Välisriigi valitsus.

Elmainitud isikud võivad siiski alluda TsS-le. Nimelt kui on tegemist hagidega, mis puudutavad Eestis asetsevaid kinnisvarasid ja kui nad ise vabatahtlikult (hagi esitamise või vastunõudmise teel) tunnistavad endid alluvaks Eesti seadustele. § 2-14 käsitlevad üksikuid

62). Viimaste õigused on vaieldavad; vrd. Liszt, op. cit., lk.152.

63). Vt. TKS. art. 225.

suhteid, kuid vastavalt eeltoodud üldreeglile. Kui neid võrrelda BES-ga, siis näeme, et nende suhete määrustamisel jäi lähtekohaks viimane. Kuid tuli ka tuua sisse parandusi ja muudatusi, mis polnud ainult redaktsioonilist ja keelelist laadi. BES-is leidis puudusi ja tühikuid, mis tuli täita, arvestades rahvusvahelist leppeõigust ning välismaade seadusi (§ 2,4,8 jt.).

Tsiviilseaduses on peatatud küsimusel, kuidas vältida välismaiste seaduste rakendamist Eestis, kui nad on vastolus Eesti pretseptiivsete normidega (ius cogens) või üldse Eesti avaliku korra ja üldtunnustatud kõlbeliste eeskirjadega. Eeskujuks võttes Code civil'i ja teisi uuemaid tsiviilseadustikke on eelnõusse paigutatud vastav eeskiri (§ 15), kusjuures eeskirja praktilise rakendamise hõlbustamiseks on eesti vastavad eeskirjad jagatud kolme ossa: 1) seadused (ius cogens'i loomuga) ning muud samalaadilised eeskirjad, järeldugu viimased, 2) kehti-

vaist seaduslikkudest normidest ("avalik kord")
või 3) kommete kaudu avalduvatest kõlbelistest
arusaamistest ("head kombed").⁶⁴⁾

TsS käsitab isiku teo- ja õigusvõime küsimust. Ka siin on aluseks võetud § 1 toodud üldpõhimõte, nimelt domitsiili printsiip. "Isiku õigus- ja teovõime määratakse tema elukoha seadusega" (§ 2). Samas paragrahvis on käsitatud ka õigustoimingu teostamist Eestis ja siin otsustatakse selle teostaja teovõime üle Eestis kehtiva seaduse järgi ka sel juhul, kui tal ei ole elukohta Eestis. Kuid siinjuures on jäetud ka võimalus erandiks, nimelt siis, kui seaduses on määratud teisiti ja need erandid võivad esineda näit. mõne kaubandusliku suhte juures.

Kolmas lõik käsitab kadunud isiku surnuks tunnistamist. Nimelt on võimalik Eesti seaduste järgi isikut surnuks tunnistada, kuigi tal ei olnud või ei ole Eestis elukohta, nende õigussuhe-

64). Vaata TsS eelnõu Seletuskiri, lk. 265.

te jaoks, millede kohta kehtib Eesti seadus, samuti Eestis olevate varade suhtes.

Abielu sõlmimise puhul tuleb mõlemal abielu astujal arvestada oma elukoha seadusega, kuid abielu vormi kohta tuleb rakendamisele sõlmimiskoha seadus. (lex loci actus)

Abielu lahutamise kohta olid normid puudulikud ^EBSA-s ja seetõttu tuli siin aluseks võtta välismaiseid seadusnorme. Siin nõutakse, et rakendatakse norme, mis kehtivad abikaasade elukohas. Raskema olukorra ees seisame siis, kui abikaasad ei ela koos, kerkib ülesse küsimus, millise õiguse järgi siis käia. TsS nõuab siin, et lahutamist lubaksid mõlemate abikaasade elukohtade seadused. Siin esineb veel huvitav olukord. Nimelt pole nõutud, et mõlema abikaasa elukoha seadused võimaldaks lahutust samadel põhjustel, vaid need põhjused võivad olla ka erinevad.

Abikaasade isiklikkude ja varaliste vahetkordade suhtes on jäänud püsima senine printsiip ka TsS-es. Nimelt määratakse need suhted mehe elukoha seadusega abielu sõlmimise ajal. Mehe elukoha muutumisega edaspidi muutuvad vastavalt ka need õigussuhted, kuivõrd muutumisega ei rikutu kolmandate isikute omandatud õigusi või muutumine ei ole vastolus abielulepinguga.

Vanemliku võimu suhtes maksab isa elukoha seadus, on isa surnud, siis ema elukoha seadus. Väljaspool abielu sündinud laste suhted määratakse lapse ema elukoha järgi sünnitamise ajal.

Asjaõiguste suhtes on otsustav kinniku asukoha seadus (*lex rei sitae*), samuti ka muude asjade, s.o. vallaku suhtes. Pärimisele kutsumine, pärandi vastuvõtt ja omandamine sünnib pärandaja viimse elukoha seaduse järgi. Erandi moodustavad muidugi kinnisvarad, milliste suhtes tuleb alati rakendamisele asukoha seadus, nagu seda määrab § 11.

Lepingute, testamentide ja muude tahteaval-

duste vormi suhtes on huvitav olukord, nimelt on siin võimalik käia kas nende täitmise või tegemise koha seaduse järgi. Sisu ja tagajärgede suhtes kehtib eeskätt see seadus, mille rakendamiseks on lepinglased sõnaselgelt kokku leppinud, kokkuleppe puudumisel tuleb rakendamisele tekkinud kohustuste täitmise koha seadus (§ 12 II). Suuliste viimse tahte avalduste puhul tuleb arvestada nende täitmise koha seadust, kui see lubab suulisi viimse tahte avaldusi, siis on nad kehtivad, muidu mitte.

Veel käsitleb TsS § 14 nõudmisi, mis tulenevad lubamatuist tegudest ja määrab nende kohta kehtivaks teo kordasaatmise koha seaduse.

L õ p p s õ n a .
=====

Nagu eelpool nägime, on nii BES-es kui ka TsS-es normide ruumilise kehtivuse alal aluseks võetud domitsiili printsiip. See nähtub kõige selgemalt TsS-e esimesest paragrahvist, mis demonstreerib meile Tsiiviliseadustiku truuksjäämist domitsiiliprintsiibile. BES-es puudub selline üldine ja tervikuline norm, kuid reast normidest nähtub selgesti sama printsiip. TsS koostamise aja jooksul on ka esile kerkinud hääli, mis on soovitanud rakendada TsS-es natsionaliteediprintsiip, kuid paistab, et on tehtud õieti, jäädes vana printsiibi juurde, mis siin on ajalooliselt kujunenud ja end praktiliselt õigustanud.

Lõpuks tahaksin esile tuua põhimõtted, mis tuleksid normide ruumilise kehtivuse suhtes püstitada.

1. Normide eksisteerimise tingimuseks on nende side ruumiga.

2. Probleemi otstarbekale lahendamisele on eelduseks õiguskondade vastastikune tunnustus.

3. Iga õiguskond tuvastab normide ruumilise kehtivuse oma positiivsete normide alusel.
4. Lepingutes sisalduvad sätted evivad positiivsete normidega võrdse jõu.
5. Positiivsete normide puudumisel tuvastatakse normide ruumiline kehtivus tava alusel.
6. Positiivsete normide ja õigusliku tava puudumisel rakendatakse üldtunnustatud teoreetilisi seisukohti ja rahvusvaheliselt fikseeritud põhimõtteid.
7. Kollisioonid teiste õiguskondade normidega lahendatakse järjekorras punktides 3,4,5,6 tähendatud õiguse allikate kaudu.